

Adèle Weman.

(Parus Ater.)

65 år fylld den 7 okt. Adèle Weman, lärarinna vid Wreta folkskola i Kimito. Pseudonymen Parus Ater är oss sedan länge välbekant, men Adèle Wemans levnadsöden äro kända blott av några få. Då emellertid hennes liv varit arbete och strävan för folkupplysningen i vår svenska byggd, torde det vara välkommet även för en större allmänhet att lära känna detsamma.

Född i Valkeala 1884 blev Adèle redan vid halvtannat års ålder upptagen av en faster, bosatt i Kimito. Denna faster, fröken Emelie Weman, som hade fått en god och vårdad uppfostran hos en farbror i Sverige, livnärde inte blott sig själv utan även sin mor och lilla Adèle genom att göra handarbeten för betalning. Efter ett helt kort äktenskap med J. Dahl blev Emelie änka och i tillfälle att reda sig en egen liten bostad, „Alfhem“, som nu även blev den gamla moderns och Adèles hemvist. Lyckliga dagar framlevde Adèle här i det lilla hemmet, som på allt sätt var egnat, att inge barnet kärlek till naturen och fylla dess sinne med poesi. Det lilla rödmålade huset med sina vita knutar och sitt låga tak låg

djupt inbäddat i grönska. Höga granar omgävo den lilla gården, där det, förutom rosor, inte fanns några blommor. Där inne i det röda huset satt Adèle ofta och hörde på farmors berättelser om dagar som svunnit, men mest tyckte hon om att vara ute och stiftade under sitt friluftsliv en intim bekantskap såväl med skogens vingade skaror, som med fasterns tama höns, vilka voro hennes speciella älsklingar. Ett av Adèles tidigaste diktprov från barnåren är följande vers, skriven vid en hönas död:

„Vila, vila, „Skägga“ lilla
Vila uti graven stilla!
Matmor såg dig dock med smärta
Ryckas ifrån hennes hjärta.“

Det lilla, fantasirika barnet författade även berättelser, som hon nedskrev, så snart hon lärt sig skriva. Kommen till skolåldern tillbringade Adèle terminerna hos släktingar, mag. Dahls familj, i Åbo. Här författade Adèle under fritiden dramer och kusinerna voro med om att uppföra dem.

Under hennes sista skolår dog farmodern, hon, som närt barnets fantasi med sina berättelser och som givit henne i arv det folkeliga sinnelaget. Sitt förnäma väsende fick Adèle förmodligen av faster Emelie.

Efter slutad skolgång återvände Adèle Weman till landet och någon tid därpå flyttade även familjen Dahl helt och hållet till Kimito. Adèle fortfor att skriva vers och teaterstycken, som hon sedan uppläste för vännerna, av vilka den yngre, Alma, hade mera förståelse för hennes intressen och hela livet igenom förblivit hennes trognaste vän. Tillsammans strövade de i skog och mark. Tillsammans slukade de skönlitteratur och levde mera i fantasiens värld än i verkligheten. Men småningom hade de unga kämpat sig igenom „Sturm und Drang“ perioden och fingo ögonen upp för verkligheten. Adèles känsliga sinne stördes av allt oskönt, rått och ohyfsat. Hennes varma hjärta hade länge ömmat för all såväl andlig som materiel nöd. Hon såg folkets barn förnöta sin tid i sysslolös överksamhet. Hon såg folket självt föra ett

glädjelöst liv utan omväxling och utan alla andliga intressen. Hon fick en brinnande längtan att göra något för dem, att sprida kunskap och hyfsning och skapa glädje i vardagslivets grå enahanda.

Hon beslöt då att öppna en skola för folkets barn. Att denna plan kunde förverkligas, berodde dock helt och hållet på faster Emelie, som med storslagen offervillighet inrymde den tvåklassiga skolan i två av sina fyra små rum. Och vilka rum! Små helgedomar av renhet och prydighet. Här bedrevs skolarbetet med liv och lust. Var det under, att livsglädjen steg och arbetsivern tilltog i denna omgivning och under ledning av den entusiastiska unga lärarinnan. Vid undervisningen hade Adèle Weman hjälp av vännen Alma Dahl och dessutom av fröken M. Hedberg, även hon en nära granne. Skolan började år 1864 och fortgick med avbrott till år 1872. Elevantalet var ungefär 20 och utgjordes av såväl gossar som flickor.

Efter ett par försök fann Adèle Weman, att inlärandet och återgivandet av roller var ett ypperligt bildningsmedel, och härafter spelades ofta teater i hennes skola och pjäserna voro ofta skrivna av henne själv. — Intresset för scenisk konst växte härvid så hos henne, att hon själv började känna en stor längtan att få egna sig åt scenen. Men släkten som alltid stämplat hennes företag, som överspändhet — skolföretaget icke undantaget — gillade inte denna plan, som därför förföll.

Skolan flyttades senare till kommunalhuset, troligen för utrymmets skull. Då Adèle Weman vandrade hem från skolan, möttes hon av sina kära småfåglar, som hon tämt till den grad, att de förtroendefullt slogo sig ned på hennes axlar och huvud och åto hampfrön ur hennes hand och mun. Det var icke blott talgmesen utan även svartmesen, Parus Ater, och den skygga tofsmesen, som så glömt sin människofruktan.

År 1872 tjänstgjorde Adèle Weman som t. f. folkskolelärarinna i Dalsbruk och då Kimito-kommun äntligen året därpå öppnade en folkskola för flickor, blev hon den själv-

skrivna lärarinnan. De stackars gossarna skulle nu varit alldeles uteslutna från all lärdom, om hon inte förbarmat sig och inrättat en kurs även för dem i ett särskilt rum. Deras undervisning leddes huvudsakligen av Alma Dahl. Denna första folkskola i Kimito arbetade även den till en början i kommunalhuset, tills guvernören 1882 ålade kommunen att bygga en skollokal. Dubbelskolan i Wreta uppfördes då, men var ett hastverk med många brister, som gjorde att arbetet där var mindre trevligt den första tiden. Många voro också de motigheter, som barnens föräldrar och målsmän beredde Adèle Weman genom sin brist på förståelse isynnerhet i disciplinära frågor.

Till söndagarna och ferierna vandrade hon hem till „Alfhem“, där faster Emelie alltid med glädje emotsåg hennes ankomst. — Under dessa år skrev Adèle Weman flera romaner, vilka som följetonger ingingo i Åbo tidningar. En av dem trycktes som självständig bok. Hennes lekande lätta verser och hennes folkhumor äro alltför väl kända för att här behöva betonas.

En av de gossar, som fått undervisning i Adèle Wemans skola är Oscar Jansson. Han utbildade sig sedan till lärare och blev 1885 hennes kollega i Wreta. Från denna tid kom det ny fart i arbetet. De båda kollegerna fördelade nu ämnena sig emellan så, att de kommo att undervisa i de båda skolorna. Att undervisningen vann härpå står utom allt tvivel. Den som haft lyckan åhöra någon av Adèle Wemans timmar vid denna tid, glömmor icke så lätt det intryck den gav. Hon var en lärarinna „av Guds nåde“ och hennes arbete präglades av en djup förståelse av barnanaturen och en intelligent uppfattning av sitt kall. Skolarbetet avbröts på bemärkelsedagar av små fester, vilka den varma barnavännen visste göra så trevliga, att de för barnen blevo minnen för livet, isynnerhet julfesterna. En av Adèle Wemans barnböcker „Efter läxan följer leken“ skildrar åskådligt det glada skollivet i Wreta omkr. 1885.

Klass efter klass skildes under tårar från den älskade lärarinnan, som givit dem så mycket av sitt hjärtas rika skat-

ter. Denna å sin sida tog även med sorg avsked av de kär-vordna eleverna. I tanke att allt fortfarande hava ett samband med dem bildade Adèle Weman 1881 „Flickringen“, en förening av f. d. elever, som en gång i månaden hade sina möten i skolan. Flickorna arbetade på något handarbete medan hon läste högt för dem; sedan pratades och lektes. Denna förening sammansmälte senare med den av Oscar Jansson bildade „Ynglingaföreningen“ och kallade sig sedan „Kimito Ungdomsförening“. Även denna förening hade sina möten och nöjestillställningar på skolan. Programmet bestod av föredrag, diskussion, tablåer, teater, lek och dans. Adèle och Jansson voro själen i det hela och de unga slöto sig förtroendefullt till sina ledare. Mindre förståelse vann denna verksamhet utom föreningen och då skoldirektionen ogärna såg, att nöjestillställningarna höllos i skollokalen, beslöt föreningen att åt sig bygga ett eget hem. Arbetet började med entusiasm, men en ledsam schism uppstod som våldade föreningens delning och försvagade densamma. Många soiréer, lotterier och insamlingar måste göras för att anskaffa penningar, och alla dessa nöjen stödde sig huvudsakligast på Adèles Wemans penna, hennes skämtsamma verser och roliga teaterstycken. Av de många teaterstycken, hon skrev denna tid och åren därefter, vill jag nämna några: „Fosterlandet“, „Lumplenas testamente“, „Far super“, och „Stackars Margit“; samt på Kimito dialekt: „Pärun talkon“, „Dalakaste“ och „Feit-tisdas oppsitun“. Vidare utgav hon byggnads-företaget till fromma en diktsamling, „Toner från bygden“, som av Svenska Litteratursällskapet belönades med statens pris: 500 mark. Men inte nog härmed, hon försträckte som räntefritt lån åt föreningen en summa, som var hennes genom sparsamhet och anspråkslöst liv hopbragta sparpenning. Äntligen på hösten 1899 stod „Wrethalla“ färdigt. Mycken ovilja från schismens dagar fanns ännu kvar i byggden och verkade nedslående och störande, men slutligen kände man sig dock åter stark och Adèle Wemans intelligenta blick strålade åter med livfull glans.

Ännu samma år öppnade Ungdomsföreningen på Adèle Wemans initiativ en fast småbarnskola i Wrethalla. Föreningen

ger skolan husrum värme och lyse: Lärarinnans lön bestrides av föreningen Svenska folkskolans vänner i Helsingfors och Svenska Bildningens vänner i Åbo. Denna småskola är hennes skötebarn. Hon ger där fortfarande undervisning i huvudräkning, hennes älsklingsämne och även barnens, ty här räknas med bullar, äpplen och karameller. Sysslandet med de små lockar henne åter att giva ut en bok „Barnafröjd.“

Arbetet för Adèle Weman har sålunda vuxit år för år, ty utom av folkskolan och småskolan tages hennes tid i anspråk av den alltmera tillväxande Ungdomsföreningen, i vars möten och nöjen hon fortfarande är själen. Även ökas årligen antalet av besökande, som komma för att lära känna kulturhärden i Wreta och dess ledande själar. Alla dessa främmande från när och fjärran finna alltid ett varmt emottagande och ett gästfritt dukat bord hos Adèle Weman.

Många äro också de möten och föredrag Adèle Weman hållit utom Ungdomsföreningen i allmännyttiga syften. Hennes föredrag alltid skriftligt utarbetade framsägas så livfullt, att man knappast märker, att hon i själva verket läser dem från pappret.

Sedan några år bor gamla faster Emelie på Wreta, där nittiosexåringen med ömhet vårdas av Adèle Weman och trotjänarinnan Tilda. Trött av år och mödor, men klar i tankar, delar hon allt jämt sin älskade Adèles intressen. Och Adèle själv, — har hon blifvit gammal? Nej, hon är så ung till själen, att hon är jämnårig med den ungdom, i vars mitt hon lever. Fastän mest intresserad av den andliga kulturutvecklingen hos de unga har hon beredvilligt gått in på att hjälpa dem även i praktiska företag. Sålunda har hon för tre år sedan åter med råd och dåd biträtt Ungdomsföreningen i det stora företaget att inrätta en „Skola för småbruk och egna hem“. Penningarna till även detta bygge måste samlas genom soiréer, som denna gång gåvos i H:fors, Borgå och Ekenäs. Hon hör fortfarande till denna skolas direktion och hjälper kraftigt till att bekämpa de svårigheter, som möta detta, liksom varje annat nytt företag.

På vila för egen del får hon, trots sina 65 år, ännu icke tänka. Sitt barndoms hem, Alfhem, har hon redan låtit i ord-

ningställa för att där i lugn njuta sin levnads afton, men ännu hålla plikten, intresset, kärleken till de unga henne kvar på sin post. Och sent kommer den dag, då Adèle Weman kan undvaras i Wreta-samhället.

Bertha Wasastjerna.

Vals.

*Det går vals över blänkande tiljor i kväll,
över blänkande tiljor går valsen.*

*Rosanna, så yr som en otämd gasell,
bär blodröda pärlor kring halsen.*

*Och fötterna flyga
i vals över tiljan
likt fjärlar, som smyga
i vingdans till liljan.*

*Men gammelmor mumlar i halvdunkel vrå:
den flickan, den flickan, hur månde det gå?*

Ja ja — hå hå!

*Små troll sväva fram ur fiolen
i dans kring den fladdrande kjolen.*

*Jag var smidig och snabb som en snurra en gång,
jag var mjuk, jag var fin som Rosanna.
Och livet var fyllt av fiolspel och sång,
men sorgen kom snurran att stanna.*

*Ja tonerna spela
så granna och röda,
men lyckan de stjäl
och glädjen de döda.*

*Fiolen är lockande, valsen är grann,
men stråken, Rosanna, den förs av en — man.*

ja ja . . . och han,
han spelar tills flickan är trollad,
han spelar tills sorgen är vållad.

Jag var rosendefager som aftonens sky,
jag var glittrande glad som en ärla,
med fläta så gul som ett månsken i ny,
med mun som en smultronröd pärla.

Han gned på fiolen
och knäppte på strängen,
när midsommarsolen
göt glans över ängen.

Och dansen gick lustigt vid leende spratt,
tills skamsen i stugan jag gråtande satt
i frostkall natt.

Rosanna, fly bort från musiken,
du hör väl de gnisslande skriken
och trollens skratt.

Parus Ater.